

רתה ומורכבותה. מאורעות ילדות ומלחמה הרחיקו ממנה את התאומים, את שנות־חייה היפות ביותר, את רגעי הסיפוק והריגוש היחידים, והיא משתוקקת אל אותם ימים. לא ההזיות ולא המלים אינם מסייעים לה להיחלץ מטבעת־החנק הסוגרת אליה; "אכל לא רק מלים נותרו לי. עדיין יש בכוחי להסיר מעול גדול, להסב את דלתות הברזל. לשלח לחפשי שני אחים תאומים. יחליקו לפשוט בשמי על־פני מרחב הלילה. אני אשסה אותם... ואז, לפתע ולא לפתע, תרעם אֶבחת התפוצצות עמומה. ריצוד־אור יבליח באופק המערבי. קרעי הדים נמוכים יתגלגלו בנקרות־ההר. והתפרצות של צחוק שזתת. עז וסוהף זמרטיט... ועל מרחבים גדולים תרד שלנה קרה" (ע' 198). השיבה וההצלה תבואנה במפולת; בקריסת חומות, בהרס הסביבה כולה; בטירוף של שכרון־חושים מסעיר ומענג ומכאיב.

אפשר להתווכח עם המחבר ויכוח פובליי־ציסטי־עיוני, אם התרון שמצא יאה לימים אלה במיוחד; אך אין טעם. כמדומה, לפש־פש אחר הזדהותו שלו עם גיבורת הרומן. מנקודת־מבט ספרותית, "מיכאל שלי" הוא אחד ההישגים החשובים של הספרות העבר־רית הצעירה וציון־דרך בכתיבתו של עמוס עוז.

ש. י.

מכתב בחולות

אחד מקבצי הסיפורים הטובים ביותר שראו אור לאחרונה הוא, בלי כל ספק, "מכתב בחולות" של ישעיהו קורן. אך הרצנויה העברית פסחה עליו כדרכה. על־הרוב מחוסר השגה או פשוט משום שלכותב לא היו כנראה הקשרים הדרושים, והספר נשאר מו־נח בארונות־הברזל של עורכי המוססים של העתונות היומית. ישעיהו קורן הוא מספר בוגר, בעל־יכולת,

* ישעיהו קורן: מכתב בחולות; הקיבוץ המאוחד, 1968; 168 עמ'.

אני ראויה למועקה" (ע' 40). מפלט מפני עולם משעמם ומחניק זה שמסביבה, הרחוק וזר לה, הם הזיות ורשימת־הקורות. אותה כתיבה היא אמצעי לשיחורור מן המועקה, היא נלפתת אל הזכרון והמלים "כפי שאדם נצמד אל מעקה גבוה" (ע' 59). היא יודעת כי מחיצה קרה ובלתי־חדירה חוצצת בינה לבין האחרים, אולם רצונה שתהיה זו מחיצה של זכויות שקופה שאפשר לצפות מבעדה בכל ולהבין הכל. ניתוק זה לא הקהה את חושיה; אדרבה, הוא חידד אותם והעניק לה רגישות לפרטי־פרטים, אף לאירועים פעוטים, חסרי־משמעות לכאורה. "דומים ודומים הימים. מאומה אינני שוכחת. לא אפקיר גם גרגר לציפירני הזמן הקר. אני שונאת אותו. כמו הספה, הכורסאות והווילונות גם הימים הם גיוונים רכים של צבע אחד"; וכך היא מגלה פתאום כי בדברים הנחים, שלמים־לכאורה, עוברת זרימה פנימית סמויה המשנה אותם בעקיבות ובהתמדה. מצד שני, השקיעה בעור־לם־ההזיות היא כנפילה למשכב. מפעמת בה התשוקה להיות חולה אנושה, כמו שהייתה פעם בימי־הילדות. "כאשר החלמתי בסוף החורף ידעתי טעם גלות. אבדה לי אלכימיית הכפשים, סגולתי לצוות על החלומות שיוסיפו לשאת אותי אל מעבר לקו היקיצה. עד עתה חשה אני כטעם מפולת בכל יקיצה. ואני לועגת לעצמי על הערגה העמומה להיות חולה מאד" (ע' 17). בהזיותיה, הלוקחות אותה אל ארצות ונופים רחוקים של סיפורי־הרפתקת וקסמים, מושל בחוזק־יד זכר התאומים הערביים, חליל ועוזו, ידידי־ילדו־תה.

בנקודה זו ראוי להרחיב מעט את הדיון, שהרי עתידה היא להסב אליה הרבה תשומת־לב. כשלעצמי איני סבור שחנה גונן באה ליצג קבוצה חברתית מסוימת בחברה הישר־ראלית, שחבריה, העומדים מול סתירה אכזרית שבין אידיאלים גדולים ומציאות הקיים, נוטים, בסופו של דבר, להרס עצמי ולאומי. אילו כך היה הדבר ודאי שומעים היינו מפי הגיבורה דיבורים מפורשים, פחות או יותר, שעניינם פוליטי. בעייתה היא בעיה אישית־עצמית, שפתרונה קיצוני כל־כך משום חומ־

אחרי שהדייר היה הולך לעבודתו, מסלקת אל הרחוב את עקבותיו יחד עם עלי-הצפ" צפה המרשרשים ומחטיה-אורן שנפלו בלי-לה. האדמה היתה נשאת חלקה וקשה. אחרי-הצהריים היה הדייר חוזר מהעבודה ומשאיר את עקבותיו בחול הדק שכיסה את האדמה הקשה" (ע' 40). ושוב החול בסי-פור שעל שמו נקרא הקובץ כולו: ב"מכתב בחולות" רואה הפושע השב אל מקום מט-מונו "כיצד מטשטשת הרוח את עקבותיו ומכסה את הבור הסתום בשכבה דקה של גרגרי חול" (ע' 17).

עד כאן מעקב אחר אחד מרכיבי הסיפורים של הקובץ. כמובן, יש בסיפוריו של קורן רבדים נוספים, שבהם משמעות לכל מעשה ולכל פרט. לזכותו ולכבודו ייאמר כי המש-מעויות הסמליות בסיפוריו נובעות מתוך הדברים ואינן מורכבות עליהם; וכלי ספק זו אחת ההוכחות החותכות לכך שעומד לפנינו פרוזאיקן חשוב כבר מקובץ סיפוריו הראשון, שנשימתם מורה על נשימה אפית שוודאי תביא בעקבותיה רומן אמיתי.

פשר עגנון

סביב יצירתו של ש. י. עגנון—מהופעת "עגור נות" ב-1909 ועד הופעת "האש והעצים", הכרך השמיני של כתביו המכונסים—נוצר מחקר מדעי-בקרתי רב-מידות שרק חקר ביאליק קודם לו אולי בתולדותיה של הבקר-רת העברית. מאז ימי ברנר וברדיצ'בסקי משמשת יצירה זו מקור שאינו נדלה למח-שבה בקרתית מתחדשת. ההולכת ומאירה פנימון זה בלי הפוגות. בבקורת עגנון אפשר להבחין במפנים אחדים הבאים תדיר סמוך לאחר פירסום יצירה כלשהי מיצירותיו. כל הופעה שכזו חייבה את הבקורת לחולל מפנה בגישתה, לבדוק את כליה, לסגת מקביעות פסקניות, ולנסות להקיף מחדש את היצירה כולה.

* משולם טוכנר: פשר עגנון; הוצאת אגודת הסופרים ליד מסדה, 1968, 284 עמ'.

המצליח בכל אחד משמונת סיפוריו ליצור מיתח סמוי שאינו פוסק. אין המיתח יציר ההתרחשויות החיצוניות אלא מקרו בניגוד שבין הבהירות המסנוורת של המסופר, הכ-תוב בלשון מדויקת ותכליתית, לבין שבירי אי-הבהירות המשולבים בתוכו, המגלים טפח ומכסים טפחיים, ומקורם בראשית שאינה כתובה, שהיא הסיבה להתרחשות המסופרת, ובאחרית שאינה כתובה אף היא, והיא התר-צאה ההכרחית של האירועים המסופרים.

כל סיפור של ישעיהו קורן הוא בבחינת תמו-נה אחת, אמצעית, הנחשפת מתוך סרט ארוך של תמונות המוכרות אך למחבר, ומעט-מזעיר נגלה לקורא מתוכן, לשבריר של רגע, במהלך הסיפור. המיתח המלווה את קריאת הסיפורים משול למיתח הפוקד את מי שרואה עקבות אדם על גבעת-חול. נותרו העקבות בלבד, והם עצמם מישטשים והול-כים עלי-ידי הרוח. לא בכדי השתמשתי במשל העקבות בחול: החול המכסה במחזוריות אכ-זרית, ללא לאות, על ההתרחשויות שהיו, חוזר בוואיאציציות שונות ברוב סיפורי הקר-בץ שלפנינו. החול הוא הכוח עמו המספר נאבק, בנסותו לתאר את העקבות שעוד רגע ויאבדו, או לחשוב את אשר כבר הספיק החול לכסות.

כך בסיפורו "בת השוטר", שבו המספר המ-בוגר שב אל מושבת-ילדותו, שפעם כיסה החול את רחובה ועתה מכסו האספלט. "בין רחובות הומי-אדם עבר הרחוב שלנו, אלא שהוא המה גרגרי-חול; אפילו כביש לא סללו בו... בבוקר היה צל הברושים על הרחוב והיינו בחול—היינו מגלים את החמרה שמ-תחתיו, חופרים בורות עמוקים בעומק של יד", וכך ב"אניות גפרורים", שם "החול הוא רך והוא ליטף אותו. טמן את ידו בחול, הרים מלוא החופן ופיזרו לאט-לאט על רג-ליו, החול ירד כחוטם דקים אוריריים של אור לבן, שהשמש מותירה לאחר הטביעה. שכב על גבו. התרומם והביט אל מיטבע גופו בחול, בעט בדמותו אשר בחול, רמס את דמותו אשר בחול, ונעלו מלאה גרג-רים" (ע' 30). וכך חוזר החול ב"גברת פר-גל", המכסה את חצרה של הגברת "בבוקר,